

SYSTEM WARTOŚCI JEDNOSTEK I SPOŁECZEŃSTW WE WSPÓŁCZESNYM ŚRODOWISKU BEZPIECZEŃSTWA

Danuta Kaźmierczak

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

STRESZCZENIE

Zmienność i nieprzewidywalność uwarunkowań bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego skłania do formułowania strategii, która tworzy bezpieczeństwo, identyfikuje zagrożenia i podatności uwzględnia system wartości będący trzonem społeczeństwa i narodu.

Globalny rozwój cywilizacyjny stwarza warunki budowania cywilizacji uniwersalnej z uniwersalnymi wartościami, w systemie, których mieści się również patriotyzm – cywilizacji, dając szansę bezpiecznego rozwoju narodów i państw. Udział w tym procesie niewątpliwie ma edukacja dla bezpieczeństwa i obronności.

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę opisu uwarunkowań współczesnego środowiska bezpieczeństwa, jak zmiany tego środowiska wpływają na system wartości, będący fundamentem bezpieczeństwa jednostki i całych narodów i jaka rola przypada edukacji dla bezpieczeństwa i obronności.

Słowa kluczowe: uwarunkowania bezpieczeństwa, wartości, edukacja dla bezpieczeństwa i obronności

ABSTRACT

Changeability and unpredictability of the national and international security leads to formulating strategies which could create security, identify threats and vulnerabilities, consider the system of values being the backbone of the society and nation.

Global development of civilization fosters building the universal civilization with universal values, which give chance for secure development of nations and states. Undoubtedly, education for security and defense has the part to play in this process.

This paper is an attempt to identify the conditions of contemporary security environment, how the changes of these conditions influence the system of values determining the security of the individual and nations and what role the education for security and defense should play in that process.

Key words: conditions of security environment, values, education for security and defense

Wstęp

Bezpieczeństwo jest pojęciem złożonym i wieloznacznym. Postrzeganie bezpieczeństwa jest zawsze subiektywne, gdyż zależy od stanu psychicznego jednostki, jej oczekiwań i wymagań określonych uwarunkowaniami kulturowymi i cywilizacyjnymi, w których ta jednostka funkcjonuje.

Definicje w pewnym sensie standaryzują pojęcie bezpieczeństwa, gdyż punktem odniesienia są te same normy kulturowe i prawne wobec każdego człowieka bez względu na jego pochodzenie, zamieszkanie czy status społeczny. *W istocie chodzi o człowieka, a głównie o to, by współtworzony świat był podobnie bezpieczny dla wszystkich ludzi*¹.

Ryszard Jakubczak i Józef Flis określają bezpieczeństwo narodowe, *jako najwyższą egzystencjalną potrzebę i wartość narodową oraz priorytetowy cel państwa dla zapewnienia przetrwania, ochrony i obrony dziedzictwa narodowego, wartości i interesów narodowych przed istniejącymi i potencjalnymi zagrożeniami oraz tworzenie warunków pomyślnego życia i rozwoju obecnemu i przyszłym pokoleniom Polaków*².

Wraz z postępem technologicznym, rozwojem cywilizacyjnym zmienia się współczesne środowisko bezpieczeństwa a także system wartości społeczeństw.

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę opisu uwarunkowań współczesnego środowiska bezpieczeństwa, jak zmiany te wpływają na system wartości, będący fundamentem bezpieczeństwa jednostki i narodu i na kim spoczywa odpowiedzialność za ich kształtowanie.

1. Uwarunkowania współczesnego środowiska bezpieczeństwa Polski

Wpływ na charakter współczesnego środowiska bezpieczeństwa mają procesy cywilizacyjne, zwane w literaturze *megatrendami* – kierunkami zmieniającymi nasze życie”, które należy postrzegać jako ”ruch .. do”, trendami o szczególnej sile oddziaływania, dużym (globalnym) zasięgu, o decydującym dla przyszłości znaczeniu³.

Krzysztof Liedel wymienia następujące megatrendy:

1. Transformacja społeczeństwa prowadząca do podziału świata na trzy rywalizujące i

odmienne cywilizacje, gdzie pierwsza ciągle jest pod znakiem rewolucji agrarnej, druga - rewolucji przemysłowej i trzecia - rewolucji informacyjnej zajmując dominującą pozycję dzięki nowym sposobom zdobywania i wykorzystywania wiedzy; Informacja jako aktyw strategiczny nie tylko w gospodarce ale również w konfliktach zbrojnych stała się narzędziem manipulacji jednostki i grup społecznych mającej na celu zmianę jej woli i świadomości (wojna informacyjna)⁴.

2. Globalizacja rozumiana jako budowanie sieci światowych powiązań politycznych,

ekonomicznych, kulturowych i militarnych, która zwiększa znaczenie problemów gospodarczych poprzez alokację produkcji. Globalizacja to również płynność granic potęgująca ma-

¹ A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zboina, *Bezpieczeństwo, teoria, badania, praktyka*, Wydawnictwo CNBOP-PIB, Józefów 2015, s.5-8.

² R. Jakubczak, J. Flis, *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategie*, Bellona, Warszawa 2006, s.7.

³ R. Kuźniar, *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012, s. 61.

⁴ A. Toffler, H. Toffler, *Wojna i antywojna*, Wyd. Kurpisz S.A., Poznań 2006, s. 29.

sowe emigracje przynoszące ze sobą nienawiść, własne ruchy polityczne i terrorystyczne organizacje, rozwój przestępczości zorganizowanej;

3. Uniformizacja stylu życia i nacjonalizacja zmuszająca do życia w trzech kulturach

jednocześnie: globalnej, narodowej i regionalnej; Trudności z określeniem przynależności do konkretnej grupy, identyfikacją siebie z pewnymi ideami, celami czy wartościami stały się na tyle zauważalne, że stanowią, w opinii socjologów, zagrożenia tożsamości psychospołecznej człowieka we współczesnym świecie. Budowanie tożsamości to inaczej zaspokajanie potrzeby przynależności jednostki i grup społecznych. Przez funkcjonowanie w grupie kształtuje się poczucie bliskości, więzi, zakorzenienia i stabilności. Zachowanie tożsamości umożliwia zachowanie poczucia bezpieczeństwa, którego brak prowadzi do dysfunkcji jednostki jak również destabilizacji grupy społecznej. Działania jednostki i grup społecznych zależą od kondycji organizacji oraz sposobu jej funkcjonowania, zdolności zapewnienia poczucia stabilizacji jej członkom⁵.

4. Postęp w dziedzinie biologii dający nowe możliwości w zakresie budowania środków masowej „śmiercionośności”: chemicznych, biologicznych i atomowych;

5. Wojna dwóch przeciwstawnych kulturowo światów islamskiego z zachodnim przy pomocy terroru⁶. Prowadzenie wojny nie jest jednak rozwiązaniem jego przyczyn. Terroryzm jest formą użytej broni a nie stroną polityczną. W okresie zimnej wojny nie walczono z „bomami atomowymi”, tylko system demokracji konfrontował system totalitarny⁷. Zatem, podążając za tą myślą, polem działań powinny stać się nie tyle przeciwne, co diametralnie różne systemy wartości.

Rozpatrując czynniki mające istotny wpływ na charakter bezpieczeństwa narodowego Polski należy uwzględnić również charakter życia społecznego, miejsce Polski na Ziemi, historię i tradycję, charakter współczesnych zagrożeń, aktualny stan polskiej państwowości a także stan organizacji bezpieczeństwa międzynarodowego.⁸ Zmienność, nieprzewidywalność i zaskoczenie to natura tych uwarunkowań zmuszająca do formułowania strategii, która tworzy bezpieczeństwo, przewiduje, identyfikuje, monitoruje i zapobiega zagrożeniom. Powinna ona uwzględnić takie kwestie jak siła narodowa, słabości jednostek i grup, uniwersalne wartości budujące struktury społeczeństwa otwartego.

Siła narodowa decyduje o skuteczności i trwałości bezpieczeństwa narodowego, siła zbrojna to fundamentalny element siły narodowej, racjonalne traktowanie członkostwa w strukturach NATO i UE, a największym zagrożeniem jest słabość Polski w stosunku do otaczających ją państw. Jej istnienie, cytując prorocze w XIX w. słowa gen. v. Seect'a: *jest nie do zniesienia... musi ona zniknąć i zniknie przez własną wewnętrzną słabość i przez Rosję – z naszą pomocą*⁹.

Słownik języka polskiego, PWN definiuje słabość jako:

- brak sił fizycznych,

⁵ B. Hołyst, *Bezpieczeństwo jednostki*, PWN, Warszawa 2014, s. 230-232.

⁶ K. Liedel, *Zwalczanie terroryzmu międzynarodowego w polskiej polityce bezpieczeństwa. Zarządzanie bezpieczeństwem*, Difin, Warszawa 2010, s.31.

⁷ R. Jakubczak, J. Flis, *Bezpieczeństwo narodowe ...*, *op.cit.*, s.51.

⁸ Ibidem

⁹ Ibidem, s.57.

- brak energii, silnej woli, charakteru,
- brak odporności na zniszczenie,
- słaba strona kogoś lub wada czegoś,
- pociąg do kogoś lub upodobanie do czegoś,
- brak silnej władzy, autorytetu¹⁰.

Jak podaje Słownik synonimów języka polskiego, słabość można rozumieć też jako podatność¹¹.

Literatura przedmiotu dostarcza naukowego wyjaśnienia podatności w odniesieniu do bezpieczeństwa państwa i jednostki. Są to cechy lub słabe strony podmiotu, które można wykorzystać, żeby spowodować szkodę lub zniszczenie podmiotu. Podatność człowieka można określić jego fizyczną wydajnością, psychiczną niestałością, słabym wykształceniem, lub różnymi formami uzależnień. Państwo jest podatne, gdy posiada ograniczone surowce, słabą infrastrukturę, niską wydajność ekonomiczną, targane jest wewnętrznymi konfliktami religijnymi lub narodowościowymi, położenie geopolityczne zachęca rywali do działań¹².

Fabien Nathan wyróżnia dwa składniki podatności: wystawienie na fizyczne działanie negatywnych czynników (*physical exposure*) i niewystarczające zdolności ochronne, obronne (*insufficient capacities*)¹³.

Wystawienie na fizyczne działanie negatywnych czynników obejmuje: gęstość zaludnienia, topografia miejsca, towary i usługi ulokowane w strefie zagrożeń, potencjalne straty i zniszczenia. Do socjologicznych czynników zalicza: zagrożenia stwarzane przez samego człowieka, zagrożenia naturalne (wycinka lasów, degradacja środowiska naturalnego, budowa dróg, zmiany klimatyczne)

Niewystarczające zdolności by przewidywać, zapobiegać, zwalczać i minimalizować szkody ujął w następujące kategorie:

- słabość fizyczna (*physical weakness*),
- słabość państwa prawa (legal vulnerability) brak regulacji pozwalających skutecznie reagować i zwalczać zagrożenia,
- słabość organizacyjna (*organisational vulnerability*): słabość i nieefektywność struktur państwa,
 - słabość techniczna (*technical vulnerability*): brak wiedzy lub umiejętności wykorzystania technik zarządzania ryzykiem,
 - słabość polityczna (*political vulnerability*): słabość rządzących, nieefektywne strategie, systemy kontroli władzy i jej legitymizacji,
 - słabość społeczno-ekonomiczna (*socio-economical vulnerability*): segregacja społeczno- przestrzenna, duże dysproporcje zamożności, brak organizacji społecznych, społeczna izolacja ubogich grup,
 - słabość psychologiczna i kulturalna (*psychological and cultural vulnerability*): nieodpowiednia percepcja ryzyka, niski poziom rozwoju kultury, niechęć do organizacji własnej ochrony.

Nathan podsumowuje, że wszystkie te słabości składają się na słabość/podatność jednostki, państwa na zagrożenia¹⁴

¹⁰ <https://sjp.pwn.pl/slowniki/s%C5%82abo%C5%9B%C4%87.html> (15.10.2017).

¹¹ <https://synonim.net/inaczej-podatno%C5%9B%C4%87> (15.10.2017).

¹² L. Hofreiter, *Wstęp do studiów bezpieczeństwa*, Oficyna AFM, Kraków 2012, s. 64.

¹³ Nathan, Fabien, 2007: "Natural Disasters, Vulnerability and Human Security", in: Brauch H.G.; Grin, J.; Mesjasz, C.; Behera, N.; Chourou, B.; Oswald Spring, U.; Liotta, P. H. ; Kameri-Mbote. P. (Eds.): *Facing Global Environmental Change: Environmental, Human, Energy, Food, Health and Water Security Concepts*. (Berlin – Heidelberg – New York – Hong Kong – London – Milan – Paris – Tokyo: SpringerVerlag).

W społeczeństwach ery postindustrialnej nastąpiła radykalna zmiana podstaw więzi społecznych. To konsumpcja, a nie jak wcześniej produkcja, jest czynnikiem tworzącym grupy społeczne. Często w poszukiwaniu szczęścia jednostka zajmuje się przyziemnymi przyjemnościami, nie odnajdując go zaczyna odczuwać nudę, drażliwość a nawet depresję, co prowadzi wprost do działań autodestrukcyjnych – *stanu duchowej niemocy przyspieszającego ruch w dół po spirali uzależnień*¹⁵.

Poszukiwanie przyjemności postrzegane, jako działania destrukcyjne a zwane słabościami, przywarami polskiego narodu wyliczone zostały już o wiele wcześniej, bo w *Jasnogórskich Ślubach Narodu Polskiego*. Są to: lenistwo, lekkomyślność, marnotrawstwo, pijaństwo i rozwiązłość¹⁶, co przekłada się na brak woli obrony interesów narodowych.

Kształt naszym myśлом, pragnieniom, kierunki codziennych działań nadają wartości, jakie wyznaje jednostka, społeczeństwo, naród.

2. Wartości

Wartość to „wyobrażenie jawne lub ukryte tego, co powinno być preferowane, to wyobrażenie, które wywiera wpływ na wybór spośród możliwych sposobów postępowania czy środków w celu działania”. Wartości wyznaczają kierunki postępowania w życiu, mówią o tym, co jest dobre, a co za złe. Określenia dobry i zły stanowią podstawę wartościowań. System wartości może różnić się ze względu na światopogląd, jaki jednostka prezentuje. Niemniej jednak jednostki przynależne do danej kultury jednakowo cenią sobie pewne wartości, są to między innymi: zdrowie, bezpieczeństwo, pokój¹⁷.

Zbiór usankcjonowanych i powszechnie przestrzeganych norm etycznych chroni człowieka i grupy społeczne przed zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi. Według Arystotelesa trwałe wartości mają moc przewyższania zagrożeń, stanowią formułę, według której człowiek buduje określony model bezpieczeństwa, kształtuje harmonijność relacji międzyludzkich. Jego celowym działaniem jest realizacja norm gwarantujących trwanie, przetrwanie i prolongowanie życia. Według Janusza Świniarskiego są to sprawiedliwość, równość i uznanie godności podmiotu w każdej formie istnienia¹⁸.

Bezpieczeństwo rozważane w kategoriach systemu wartości etycznych jest formą istnienia obecnego i przyszłego, którą tworzą ludzie, jest wypośrodkowanym stadium rywalizacji sił dobra (pokoju) i zła (wojny)¹⁹.

Albert Schweitzer również podkreślał bezwzględną wagę postaw moralnych i etycznego przekonania o konieczności urzeczywistnienia stanu pokoju. Nawet najdoskonalsze normy prawne, w które wierzył Kant nie są w stanie zapewnić bezpieczeństwa, jeżeli nie ma w społeczeństwie dobrze zakorzenionych norm etycznych, wewnętrznej duchowej i moralnej motywacji²⁰.

¹⁴ H. G.A. Brauch, *Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks in environmental and human security studies*, UNU-ESH 1/2015.

¹⁵ B. Hołyst, *Bezpieczeństwo jednostki*, PWN, Warszawa 2014, s. 236.

¹⁶ *Śluby* to modlitwa w formie przyrzeczenia, autorstwa Prymasa Tysiąclecia, kard. Stefana Wyszyńskiego. Powstały w roku 300-lecia lwowskich ślubów króla Jana Kazimierza jako swoisty program odnowy życia religijnego i moralnego narodu. (<http://www.tvn24.pl>) (14.10.2017).

¹⁷ U. Tataj-Puzyna, *Wartości w życiu człowieka – wartość macierzyństwa* [w] *Wartości i ich znaczenie*, 1(17) 2014 Kwartalnik Naukowy, ISSN 2082-7067, s. 50-53.

¹⁸ J. Świniarski, *O naturze bezpieczeństwa*, Wyd. ULMAK, Warszawa-Pruszków 1997, s.117.

¹⁹ *Wartości i ich znaczenie*, 1(17) 2014 Kwartalnik Naukowy, ISSN 2082-7067, s.118.

²⁰ Ibidem, s.141.

L. Krzyżanowski wartością nazywa wytwór odczuć, przeświadczeń lub przekonań jakiegoś podmiotu: jednostki ludzkiej, grupy społecznej, innej społeczności, wspólnoty kulturowej lub społeczeństwa globalnego, o tym, co w rzeczywistości przyrodniczej i psychospołeczno-kulturowej jest pozytywnie oceniane i uznawane za godne pożądania i dążeń²¹

Wartości kluczowe dla bezpieczeństwa państwa, które należy chronić to przetrwanie ludności, narodu, integralność terytorialna, niezależność polityczna, jakość życia, zakres praw i swobód obywatelskich, system kulturalny, stan środowiska naturalnego, możliwości i perspektywy dalszego rozwoju²².

Biorąc pod uwagę globalny rozwój cywilizacyjny należy promować cywilizację uniwersalną z uniwersalnymi wartościami. System uniwersalnych wartości budowany jest z najlepszych wartości wszystkich cywilizacji na drodze współpracy i dialogu. Wartości te wyszczególniono w Tabeli 1. Nie jest to jednak suma tych wartości, ale system wartości powstały w efekcie ich synergii będące fundamentem społeczeństwa nakierowanego *ku dobru swojemu i ku dobru innych, nie wykluczając nikogo z mieszkańców naszej planety*²³.

W ten uniwersalny system wartości wpisuje się również patriotyzm.

Uczestnicy badań jakościowych i ilościowych przeprowadzonych dla Narodowego

Tabela 1. *Wartości cywilizacji uniwersalnej*

Cywilizacja	Najlepsze wartości
AFRYKAŃSKA	Kult przodków
CHIŃSKA	Kult autorytetów
BUDDYJSKA	Moralność
HINDUSKA	Umiarkowanie
ISLAMSKA	Nagrody i kary
JAPOŃSKA	Kooperacja i kult przyrody
WSCHODNIA	Poświęcenie
ZACHODNIA	Wolność, nauka, technika
GLOBALNA	Wolny przepływ idei, towarów, usług i ludzi
UNIWERSALNA	Mądrość, dobroć, otwarte społeczeństwo, ochrona przyrody, samowystarczalna Planeta, dialog

Źródło: A. Targowski, *From Global to Universal Civilization*. [w] *Dialog and Universalism*, 2004, No 4-5.

Centrum Kultury w roku 2016 przez patriotyzm rozumieją: silną identyfikację z ojczyzną i wspólnotą narodową, która w czasie pokoju wyraża się przede wszystkim w systematycznej, kompetentnej pracy, dbaniu o środowisko społeczne i ludzi z najbliższego otoczenia, współpracę i działanie dla ogólnego dobra kraju w codziennym postępowaniu. Innym wymiarem patriotyzmu jest dla Polaków szacunek dla symboli narodowych: hymnu, godła i flagi, szacunek dla wspólnej przeszłości: pamiętanie o bohaterach i czczenie ważnych dla historii Polski wydarzeń²⁴.

Według badań przeprowadzonych przez CBOS w 2016 roku patriotyzm dla respondentów to: dbałość o wpajanie dzieciom miłości i szacunku do ojczyzny, pielęgnowanie pol-

²¹ L. Krzyżanowski, *Podstawy nauk o organizacji i zarządzaniu*, WN PWN, Warszawa 1992, s. 143.

²² <http://geopolityka.net/bezpieczenstwo-narodowe-i-miedzynarodowe/> (15.10.2014).

²³ R. Jakubczak, J. Flis, *Bezpieczeństwo narodowe ...*, *op.cit.*, s.96.

²⁴ P. Kwiatkowski, Raport z badania zrealizowanego na potrzeby wieloletniego programu rządowego „Niepodległa”, TNS POLSKA dla Narodowego Centrum Kultury, Warszawa 2016.

skich, znajomość historii własnego kraju, okazywanie szacunku: godłu, fladze i hymnowi narodowemu, poszanowanie i przestrzeganie prawa oraz udział w wyborach, gotowość do walki i oddania życia za ojczyznę oraz gotowość do odbycia służby wojskowej lub przeszkolenia wojskowego, podejmowaniem działań na rzecz swojej społeczności lokalnej, kibicowaniem polskim sportowcom, rzetelnym wypełnianiem obowiązków zawodowych oraz płaceniem podatków²⁵.

W podanych powyżej badaniach wyszczególniono dwa nurty rozumienia patriotyzmu. Respondenci definiując patriotyzm odwoływali się do wartości narodowych jak i uniwersalnych. Podobnie rozumienie wykazali respondenci w badaniach przeprowadzonych przez Collegium Civitas i CBOS w 2017 r.²⁶. Dla respondentów tego badania patriotyzm to: utożsamianie się ze swoim narodem, godziwa miłość do ojczyzny, umiłowanie rodzimej kultury i tradycji, gotowość służby i poświęcenia na rzecz dobra wspólnego, traktowanie dobra kraju jako wartości nadrzędnej, forma solidarności i miłości bliźniego, otwartość i szacunek wobec innych narodów.

Z wniosków Raportu dowiadujemy się, że zasadne jest rozróżnienie uniwersalnego i partykularnego rozumienia patriotyzmu. Uniwersalizm w tym kontekście to gotowość do interakcji z różnymi grupami i partnerami, natomiast podejście partykularne oznacza stosowanie szeregu ograniczeń dotyczących selekcji partnerów do interakcji, takich jak tradycja, zwyczaj czy uprzedzenia. Wyniki badania wskazują, że badanym bliższe jest podejście partykularne niż uniwersalne.

Poniższe zestawienie wskazuje, że uniwersalny system wartości zawiera w sobie wartości będące także manifestacją patriotyzmu (Tabela.2). Szacunek wobec innych narodów, szacunek dla wspólnej przeszłości to również fundamenty tożsamości całej ludzkości, ułatwiające poszukiwanie odpowiedzi na pytania: *Skąd przychodzimy? Kim jesteśmy? Dokąd zmierzamy?*²⁷

Uniwersalny system wartości utrwalony w społeczeństwie i narodzie uodporni je na zewnętrzne zagrożenia manipulacji, niepewności, ciągłych zmian, niestabilności najbliższego otoczenia rodziny, pracy, społeczności lokalnej jak i negatywnych wpływów zewnętrznego środowiska międzynarodowego. Poczucie tożsamości, własnej wartości pozwoli jasno wytyczać cele i je realizować.

Jedna z wielu dostępnych definicji edukacji określa jej zadania. Edukacja dla obronności i pokoju służyć powinna zdobywaniu odpowiedniej wiedzy, kształtowaniu umiejętności, postaw i systemów wartości, sprzyjających budowaniu i ochronie bezpiecznego i pokojowego świata²⁸.

Strategia polskiej transformacji do 2040 formuje cel dla edukacji, jakim jest doprowadzenie do równowagi psychologiczno-społecznej, promującej wiedzę i myślenie w oparciu o uniwersalne wartości, prowadzące do komunikacji międzykulturowej, tolerancji, szacunku dla odmiennych opinii dające wolność samostanowienia a także minimalizacji błędów kultury zachodniej i światowej²⁹.

²⁵ Między patriotyzmem a nacjonalizmem Nr 151/2016, CBOS, s.6

²⁶ P. Ruskowski, Raport *patriotyzm i nacjonalizm w świadomości Polaków*, Collegium Civitas, 2017.

²⁷ Pytania o ludzką egzystencję będące tytułem alegorycznego obrazu Paula Gaugina: *D'où venons nous? Que sommes nous? Où allons nous?*.

²⁸ <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/bezpieczenstwo/1058-filozofia-i-edukacja-dla-bezpieczenstwa-w-obliczu-szans-zagrozen-i-wyzwan-przelomu-xx-i-xxi-wieku> (4.10.2014).

²⁹ Ibidem

Tabela 2. *Patriotyzm jako wartość cywilizacji uniwersalnej*

Cywilizacja	Najlepsze wartości	Patriotyzm
Afrykańska	Kult przodków	Szacunek dla wspólnej przeszłości
Chińska	Kult autorytetów	Wpajanie dzieciom miłości i szacunku do ojczyzny
Buddyjska	Moralność	Solidarności i miłości bliźniego
Hinduska	Umiarkowanie	Płacenie podatków
Islamska	Nagrody i kary	Poszanowanie i przestrzeganie prawa
Japońska	Kooperacja i kult przyrody	Dbanie o środowisko społeczne i ludzi z najbliższego otoczenia, Współpraca i działanie dla ogólnego dobra kraju w codziennym postępowaniu
Wschodnia	Poświęcenie	Gotowość do walki i oddania życia za ojczyznę
Zachodnia	Wolność, nauka, technika	Rzetelne wypełnianie obowiązków zawodowych
Globalna	Wolny przepływ idei, towarów, usług i ludzi	Otwartość i szacunek wobec innych narodów
UNIWERSALNA	MĄDROŚĆ, DOBROĆ, OTWARTE SPOŁECZEŃSTWO, SZACUNEK WOBEC INNYCH NARODÓW, SZACUNEK DLA WSPÓLNEJ PRZESZŁOŚCI , OCHRONA PRZYRODY, SAMOWYSTARCZALNA PLANETA, DIALOG	

Źródło: Opracowanie własne

3. Rola edukacji dla bezpieczeństwa i obronności

Synchronizacja kapitału społecznego, gospodarczego i środowiskowego ma zapewnić integralność światowego systemu środowiska i rozwoju. Wyzwaniem dla edukacji jest kształtowanie świadomości w obszarze praw człowieka, globalnych zagrożeń w poczuciu odpowiedzialności, za, ale i prawa do globalnego (międzynarodowego) dobra publicznego, które może być utożsamiane, zgodnie z art.1. ust. 1 KNZ ONZ, z międzynarodowym pokojem i bezpieczeństwem. Kształcenie powinno odbywać się zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju określonymi w Deklaracji z Rio z 1992 r.³⁰: prawa do środowiska i życia w harmonii, sprawiedliwości międzypokoleniowej, współpracy międzynarodowej, informacji o środowisku i zasobach³¹.

Edukacja w zakresie bezpieczeństwa i obronności, zatem powinna mieć charakter globalny, to znaczy, być częścią kształcenia obywatelskiego i wychowania przez uświadamianie istnienia zjawisk i współzależności łączących ludzi i miejsca i przygotować do stawiania czoła wyzwaniom dotyczącym całej ludzkości. Przez współzależności należy rozumieć

³⁰ Zasady ogólnych praw i obowiązków. Deklaracja z Rio de Janeiro w sprawie środowiska i rozwoju, 1992 r.
http://www.ko.poznan.pl/pub/ftp/Edukacja_zrownowazonego_rozwoju/DEKLARACJA_Z_RIO_1992.pdf (10.04.2016).

³¹ R. Rosicki, *O pojęciu i istocie bezpieczeństwa*, s. 5–6, http://www.academia.edu/1913377/O_poj%C3%83%C2%84%C3%82%C2%99ciu_i_istocie_bezpiecze%C3%83%C2%85%C3%82%C2%84stwa (17.11.2014).

wzajemne powiązania i przenikanie systemów kulturowych, środowiskowych, ekonomicznych, społecznych, politycznych i technologicznych³².

W procesie zmian i rozwoju cywilizacyjnego podmiotem jest człowiek (ludzie, wspólnoty, narody) i to od niego zależą: tempo i przebieg przeobrażeń kulturowych, sukcesy i porażki w budowaniu społeczeństw demokratycznych i bezpieczeństwa. Zdaniem uczonych zmiany te dokonują się szybciej i z pozytywnymi skutkami, jeśli rozwój społeczny i ekonomiczny uwzględnia poszanowanie wartości i kulturę, gdy podmioty tych zmian posiadają określoną wiedzę, motywację i system wartości sprzyjający tym zmianom³³.

Postęp naukowo-techniczny w najwyższym stopniu przyczynił się do rozwoju współczesnej cywilizacji, umożliwiając społeczeństwu osiągnięcie wysokiego standardu życia, praktycznie nieograniczone możliwości komunikacji we wszystkich wymiarach, zwielokrotnienie wydajności pracy i tworzenie dóbr materialnych najwyższej jakości. Równocześnie jednak z pozytywnymi zmianami pojawiły się nowe zagrożenia i wyzwania: degradacja środowiska, choroby cywilizacyjne, pogłębienie dychotomii „biedni” – „bogaci”, zagrożenie tożsamości psychospołecznej. Jednostka będąca częścią grupy (społeczeństwa, narodu), chcąc stać się jej częścią musi zinternalizować jej wartości, zidentyfikować z jej zbiorowymi dążeniami, uznając cele grupy za własne³⁴. W tak złożonych realiach podstawę wszelkich działań zmierzających do budowania bezpieczeństwa powinno stanowić utrzymanie odpowiedniej hierarchii wartości społecznych, moralnych, duchowych i materialnych. W tych kwestiach ważną rolę odgrywają nauki społeczne i humanistyczne, filozofia, a także edukacja, które powinny być obecne na wszystkich płaszczyznach ludzkiej działalności: politycznej, militarnej, społecznej, ekonomicznej, ekologicznej.

Edukacja w zakresie bezpieczeństwa i obronności odwołuje się, bowiem do ogólnoludzkich wartości, takich jak: wolność, odpowiedzialność, godność, uczciwość, samostanowienie.

Jaskrawe przypadki łamania praw człowieka, różne formy wyzysku i ucisku ekonomicznego, społecznego, politycznego, wyznaniowego, inne formy dyskryminacji zagrażające godności i wolności człowieka, degradacja środowiska stwarzają konieczność opracowania sposobów przeciwstawienia się im i niewątpliwie rzutują na treści i zakres edukacji.

Doktryna strategiczna NATO, która stanowi nie tylko o obronie swoich członków przed agresją zewnętrzną, ale także o odpowiedzialności za bezpieczeństwo i stabilizację w całym rejonie euroatlantyckim, wymaga wychowania dla pokoju w nowych warunkach historycznych i nadaje edukacji wymiar narodowy i międzynarodowy.

Zakończenie

Czynniki mające kluczowy wpływ na charakter bezpieczeństwa narodowego Polski to charakter życia społecznego, usytuowanie geopolityczne, historia i tradycja, charakter współczesnych zagrożeń, aktualny stan struktur państwowych a także stan bezpieczeństwa międzynarodowego. Zmienność i nieprzewidywalność tych uwarunkowań powinna skłaniać do formułowania strategii, która tworzy bezpieczeństwo, przewiduje, identyfikuje, monitoruje i zapobiega zagrożeniom, uwzględnia system wartości będący trzonem społeczeństwa i narodu, gwarantujący ich bezpieczeństwo.

³² Definicja Centrum Północ-Południe Rady Europy. Materiały przygotowane przez Centrum Edukacji Obywatelskiej i Polską Akcję Humanitarną, www.ceo.org.pl/sites/default/files/news.../mp_7_definicje_inne_eg.pdf (17.11.2014).

³³ <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/bezpieczenstwo/1058-filozofia-i-edukacja-dla-bezpieczenstwa-w-obliczu-szans-zagrozen-i-wyzwan-przelomu-xx-i-xxi-wieku> (4.10.2014).

³⁴ B. Hołyst, *Bezpieczeństwo jednostki*, PWN, Warszawa 2014, s. 231.

Do tych wartości należy zaliczyć przetrwanie ludności, narodu, integralność terytorialną, niezależność polityczna, jakość życia, zakres praw i swobód obywatelskich, system kulturowy, stan środowiska naturalnego, możliwości i perspektywy dalszego rozwoju³⁵.

Globalny rozwój cywilizacyjny stwarza warunki budowania cywilizacji uniwersalnej z uniwersalnymi wartościami, których mieści się również patriotyzm. System uniwersalnych wartości to efekt synergii najlepszych wartości wszystkich cywilizacji uzyskany na drodze współpracy i dialogu.

Promowanie wartości uniwersalnych dających szansę bezpiecznego rozwoju narodów i państw to odpowiedzialność w głównej mierze edukacji w zakresie bezpieczeństwa i obronności. Edukacja ta powinna mieć charakter globalny, międzykulturowy, przewyższać „obcość i inność”, promować wychowanie do dialogu, współistnienia i tolerancji, podążania *ku dobru* wszystkich.

Bibliografia

Brauch H. G., *Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks in environmental and human security studies*, UNU-ESH 1/2015.

Definicja Centrum Północ-Południe Rady Europy. Materiały przygotowane przez Centrum Edukacji Obywatelskiej i Polską Akcją Humanitarną, www.ceo.org.pl/sites/default/files/news.../mp_7_definicje_inne_eg.pdf (17.11.2014).

Hołyst B., *Bezpieczeństwo jednostki*, PWN, Warszawa 2014

Krzyżanowski L., *Podstawy nauk o organizacji i zarządzaniu*, WN PWN, Warszawa 1992

Liedel K., *Zwalczanie terroryzmu międzynarodowego w polskiej polityce bezpieczeństwa. Zarządzanie bezpieczeństwem*, Difin, Warszawa 2010

Red. A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zboina, *Bezpieczeństwo, teoria, badania, praktyka*, Wydawnictwo CNBOP-PIB, Józefów 2015

Red. R. Jakubczak, J. Flis, *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategie*, Bellona, Warszawa 2006

Red. R. Kuźniar, *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012

Rosicki R., *O pojęciu i istocie bezpieczeństwa*, [http://www.academia.edu/1913377/O_poj%C3%83%](http://www.academia.edu/1913377/O_poj%C3%83%C2%84%C3%82%C2%99ciu_i_istocie_bezpiecze%C3%83%C2%85%C3%82%C2%84stwa)

[C2%84%C3%82%C2%99ciu_i_istocie_bezpiecze%C3%83%C2%85%C3%82%C2%84stwa](http://www.academia.edu/1913377/O_poj%C3%83%C2%84%C3%82%C2%99ciu_i_istocie_bezpiecze%C3%83%C2%85%C3%82%C2%84stwa) (17.11.2014).

Świniarski J., *O naturze bezpieczeństwa*, Wyd. ULMAK, Warszawa-Pruszków 1997

Tataj-Puzyna U., *Wartości w życiu człowieka – wartość macierzyństwa* [w] *Wartości i ich znaczenie*, 1(17) 2014 Kwartalnik Naukowy, ISSN 2082-7067

Toffler A., Toffler H., *Wojna i antywojna*, Wyd. Kurpisz S.A., Poznań 2006

Wartości i ich znaczenie, 1(17) 2014 Kwartalnik Naukowy, ISSN 2082-7067

Zasady ogólnych praw i obowiązków. Deklaracja z Rio de Janeiro w sprawie środowiska i rozwoju, 1992 r.

Strony internetowe

http://www.ko.poznan.pl/pub/ftp/Edukacja_zrownowazonego_rozwoju/DEKLARACJA_Z_RIO_1992.pdf (10.04.2016).

³⁵ Ibidem.

<http://stosunki-miedzynarodowe.pl/bezpieczenstwo/1058-filozofia-i-edukacja-dla-bezpieczenstwa-w-obliczu-szans-zagrozen-i-wyzwan-przelomu-xx-i-xxi-wieku> (4.10.2014).
<http://www.tvp.info/23565151/ministerstwo-kultury-stawia-na-patriotyzm-jutra-prof-glinski-zaprezentowal-plan-na-najblizsze-lata>
<http://www.tvp.info/34404165/ilu-polakow-uczestniczy-we-mszy-kosciol-policzy-wiernych>
<http://www.fakt.pl/wydarzenia/polityka/patriotyzm-polakow-sondaz/061eqq9>
<http://www.polskatimes.pl/strefa-biznesu/wiadomosci/a/czym-jest-patriotyzm-wedlug-pokolenia-milenialsow,10198656/>

D. Kaźmierczak, *System wartości jednostek i społeczeństw we współczesnym środowisku bezpieczeństwa*, [w:] red. W. Horyń, *Wielowymiarowość edukacji dla bezpieczeństwa*, AWL, Wrocław 2018, ISBN: 978-83-65422-80-4, s.35-46.